

STUDIJE

TEOLOŠKI VID VI. I IX. BOŽJE ZAPOVIJEDI

Stanko Lasić

„Nevoljko poduzimam raspravu o ovoj materiji čije već samo ime prlja ljudski duh. Oprosti, molim te, časni čitaocē, kad vidiš da se ovdje tumači i raspravlja o pitanjima koja je o. Busenbaum ispustio. Radije bih pisao kraće i s manje jasnoće. Ova materija međutim dolazi tako često i tako obilato u ispovijedima! Upravo zbog ovoga najveći broj duša pada u pakao. Ne povlačim se čak ni pred slijedećom tvrdnjom: samo zbog ovog poroka nečednosti (ili se barem može reći da on nikad nije odsutan) osudeni su svi oni koji se osuđuju. I tako, s namjerom da poučim one koji žele studirati moralnu znanost, bilo je nužno da se izražavam jasno (iako što je moguće čednije) i produbim neke pojedinosti.”¹

Ovim riječima počinje svoj traktat o šestoj Božjoj zapovijedi sv. Alfonso de Liguori (1696–1787), jedan od najvećih katoličkih moralista.

Sve do tridesetih godina našeg stoljeća pristupalo se s određenim strahom i neugodnošću govoru o šestoj i devetoj Božjoj zapovijedi. Novo vrijeme u poimanju braka i ljudske spolnosti, oslobođeno takvog straha, započelo je enciklikom „Casti connubii” pape Pia XI. od 31. prosinca 1930. i na II. vatikanskom saboru je doseglo svoj puni izraz. Prvim riječima enciklike – čista bračna veza – Pio XI. izazvao je psi-

hološki udar razotkrivši da čistoća nije uzdržavanje, nego postupno vrednovanje spolnosti u izabranom životnom staležu jer ni uzdržljivost ni spolna aktivnost nemaju same u sebi osiguranu vrijednost. Vrijednost životnog stanja proizlazi iz smisla koji se tom stanju pridaje. Potrebno je neprestano odgajanje da bi spolnost poprimila onaj smisao koji joj daje vrijednost.²

II. vatikanski sabor u pastoralnoj konstituciji „Gaudium et spes” do kraja je razvio konstruktivna strujanja tradicije i prethodnih dokumenata Crkvenog učiteljstva revaloriziranjem biblijskog poimanja čovjeka i biblijske slike spolnosti po kojoj su „čini kojima se supruzi međusobno intimno i čisto sjedinjuju časni i dostojni. Kad se obavljaju na doista ljudski način, izražavaju i produbljuju međusobno davanje kojim se supruzi, radosni i zahvalni, uzajamno obogaćuju”.³

Teološki se govor i naučavanje mora nadahnjivati na trostrukom izvoru: Sv. pismu, Tra-

¹ S. ALPHONSO M. DE LIGUORIO, *Theologia Moralis*, ed. L. Gaude, Rome, 1905, t. I, lib. III, tr. IV, cap. II, dub. I, n. 413, 665–666.

² Usp. P. MONTAIGNE, *Teologija spolnosti i ženidbe*, u: *Seksoloske studije*, KS, Zagreb, 1982, 106.

³ II. VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija Gaudium et spes*, 49.

diciji i Crkvenom učiteljstvu, ali osnovni kriterij ostaje uvijek Objava.

Budući da je teološko promatranje spolnosti unutar šeste i devete Božje zapovijedi tema koja nadilazi opseg jednog predavanja, osvjetlit ćemo ukratko one dijelove koji bi sudionicima Katehetske škole za redovnice mogli biti važniji. Osim općenitog govora o smislu spolnosti i njezinu značenju u ljudskom životu, njezinu poimanju i vrednovanju kroz povijest, težište govora stavljeno je na spolnost kao posredovanje ljubavi i njezinu integriranost u ljubav. Zatim o celibatu, odnosno djevičanstvu kao životnom stanju koje potvrđuje spolnost i na koncu o grijesima protiv čistoće čime će biti obuhvaćen izvorni oblik šeste i devete zapovijedi.

I. SMISAO I ZNAČENJE SPOLNOSTI

1. Biblijsko poimanje spolnosti

Božanska objava jasnim riječima ističe jednako dostojanstvo muškarca i žene pred Bogom. „Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih” (Post 1,27). U prvi plan nije stavljena čovjekova spolnost, nego njegova osobnost koja se ostvaruje u međusobnim odnosima uzajamnog poštovanja i ljubavi i u osjećajima koji su određeni tjelesnošću i na poseban način spolnošću. Muškarac i žena slika su Božja ne ukoliko su prožeti spolnošću, nego jer cjelokupnom svojom osobnošću razvijaju ljubav koja ih čini sličnima Bogu, a ta ljubav obuhvaća i spolnost. Središnja je dakle njihova sposobnost da se vole ljubavlju koja postaje plodna kako za njih same, tako i za ljudski rod.⁴

Biblijska slika spolnosti najjasnija je u ljudskom tijelu i njegovoj ulozi u međuljudskom komuniciranju. Kao dar Stvoritelja tijelo pridonosi da se „objavi Bog i njegova stvarateljska ljubav, ukoliko očituje stvorenjski značaj čovjeka, njegovu ovisnost o temeljnom daru, naime o daru ljubavi”.⁵

Za papu Ivana Pavla II. tijelo je „svjedok ljubavi kao temeljnog dara, pa zato i svjedok ljubavi kao izvora iz koga je proisteklo i samo to darivanje”.⁶

Tijelo ima poseban jezik. Lice govori kad očituje radost ili žalost, prihvaćanje ili odbijanje. Ruke mogu biti sklopljene na molitvu ili raširene za zagrljaj. Posebno u spolnoj dimenziji tijelo traži odnos s drugim, poziva drugog, govori mu. Tijelo onoga koji je prožet ljubavlju sposobno je tu ljubav izraziti jednim pogledom ili pokretom ruke. Spolnost je dakle temeljni način našega biti u odnosu s drugim, s nama samima i s Bogom. Smisao i svrha spolnosti vidljivi su u tijelu i kad ih se otkrije lako se shvaća da je tjelesna stvarnost, uključivši i spolnost, slika koja govori o Bogu.⁷ Upravo tako shvaća spolnost II. vatikanski sabor kad govori o dostojanstvu bračne ljubavi i njezina tjelesnog izražavanja. „Ta izrazito ljudska ljubav, budući da struji od osobe k osobi, privrženošću slobodnog htijenja obuhvaća dobro čitave osobe. Stoga je ona kadra posebnim dostojanstvom obogatiti tjelesna i duševna očitovanja te ih oplemeniti kao elemente i posebne znakove bračnog prijateljstva.”⁸

Lišiti spolnost njezine komunikativne dimenzije znači osiromašiti je i svesti na jedan animalni čin koji vrlo kratko traje. Ako se spolnost tumači samo riječima njezine prokreativne funkcije, po kojoj je bračni čin opravdan samo onda kad se ima direktna nakana začeca, lako se zanemari komunikativna dimenzija spolnosti. Još se više osiromašuje spolnost kad se zanemari i prokreativna i sjedinjujuća njezina dimenzija, a ostane samo beskrajno govorenje o njoj pri čemu se ona svodi na prazno mehaničko iskustvo.

Stari zavjet govori o bračnom činu kao o – poznati –. „Čovjek pozna svoju ženu Evu, a ona začne i rodi Kaina...” (Post 4,1). Kakav

⁴ Usp. B. HÄRING, „*Sessualità*”, u: *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, Roma, 1976, 994.

⁵ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, 1. XI 1983, br. 23, KS, Dokumenti 69, Zagreb, 1984.

⁶ IVAN PAVAO II, *Govor na generalnoj audijenciji* 9. I 1980, u: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, III-1, 1980, str. 430, br. 4.

⁷ Usp. B. HÄRING, *Liberi e fedeli in Cristo – teologia morale per preti e laici – II*, Roma, 1980, 590-592.

⁸ II. VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija Gaudium et spes*, 49.

god bio bračni čin, bio on očitovanje dubine srca i duše ili pak površan, on je uvijek prigoda za međusobno upoznavanje. Ili je prepoznavanje iskrene ljubavi ili razotkrivanje sebičnosti ako se radi o činu koji se protivi samom smislu spolnosti. „Čak i u najgrubljim činima tjelesnog sjedinjenja ostaje jedan elemenat čestitosti u kojem se skida maska i otkriva pravo lice partneru.”⁹

Kad se muž i žena istinski vole njihov intimni odnos postaje najizvrsniji čin spoznavanja i darivanja cjelokupne osobnosti, a njihova ljubav i vjernost otvara nove horizonte k spoznaji Boga koji je sama ljubav i vjernost.

Može se kazati da je prema biblijskoj viziji spolnost „bogatstvo čitave osobe – tijela, osjećaja i duše i svoje najdublje značenje očituje kad osobu dovodi do sebedarja u ljubavi”.¹⁰

2. Spolnost u svjetlu kršćanske tradicije

Čovjek je duboko uronjen u povijesni tok u jednom određenom društvu koje ima svoje etičke norme, zakone, običaje, svoju kulturu. Dosljedno tome i svoju spolnost živi u kontekstu određene kulture. Kršćanski je seksualni moral tokom povijesti trpio utjecaje različitih kultura i filozofija.

Crkva se stoljećima morala braniti od maniheizma i gnosticizma koji u tijelu nisu vidjeli nikakve pozitivne vrijednosti i koji su dapače prezirali spolnost i rađanje. Jedna struja gnosticizma išla je i dalje dopuštajući svaki oblik zloupotrebe spolnosti pod uvjetom da ne vodi rađanju. U toj obrani crkveni oci i teolozi nisu uvijek uspijevali pronaći najtočnije teološke izraze i izgraditi najumjereniji stav s obzirom na spolnost.

Klement Aleksandrijski je u bračnom činu vidio „malu epilepsiju i neizlječivu bolest”.¹¹ Za sv. Jeronima djevičanstvo je darovano kod stvaranja dok je ženidba nastala kao posljedica čovjekova grijeha.¹² Naročito je pesimizam sv. Augustina negativno utjecao na tradiciju i zadržao se do naših dana. Njegova je velika zasluga što je borbi protiv gnosticizma i maniheizma isticao vrijednost rađanja. Ali rađanjem je opravdavao čin koji je inače neugodan i kojem

se supruzi smiju prepustiti samo s bolom i stidom budući da ne mogu imati djete na neki drugi način. Sv. Augustin je čak došao dotle da je držao kako bi bila neizreciva radost kad bi se moglo imati dijete bez tjelesnog sjedinjenja.¹³

U srednjem je vijeku augustinijski pojam spolnosti pretrpio neke izmjene zahvaljujući učenju sv. Tome Akvinskog koji je spolnost smatrao prirodnom datošću. Bračni čin je opravdan jer odgovara ljudskoj prirodi. Potrebno je da bude vođen razumom i da bude izvršen tako da začće bude moguće. Seksualna aktivnost po sv. Tomi ne bi bila dozvoljena i ne bi bila bez grijeha ako nije prisutna namjera začća ili ako ne postoji opravdan razlog da se izvrši bračna dužnost.¹⁴

Početkom 16. stoljeća jedna je teološka struja nadahnuta učenjem sv. Alberta Velikog i sv. Tome, ali i pod utjecajem eckamizma i njegova morala ljudskih čina te humanizma koji je vrlo jasno postavio pitanje spolnosti, pripremila put širokoj lepezi razloga koji mogu opravdati bračni čin. Osim stvaranja potomstva opravdan razlog je i lijek protiv požude, fizičko zdravlje i vedrina duha. Tako je na kraju tog stoljeća isusovac Thomas Sanchez u svom traktatu *De sancto matrimonii sacramento* mirno tvrdio da „muž koji bi koristio brak bez nakane stvaranja potomstva, ali ga i ne isključujući, želeći se jednostavno intimno sjediniti sa svojom ženom ne misleći na potomstvo, ne bi grijeshio.”¹⁵ Po njemu nije nužna u svakom činu izričita nakana začća. Ipak Sanchez zadržava prijekoran stav u odnosu na onoga koji bi bračnom činu pristupao vođen jedino požudom.

⁹ U. T. HOLMES, *The Sexual Person*, New York, 1970, 14.

¹⁰ IVAN PAVAO II, *Apostolska pobudnica Familiaris consortio – Obiteljska zajednica*, 22. XI 1981, br. 37, KS, Dokumenti 64, Zagreb, 1981.

¹¹ KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Paidagogos*, II, PG 8,511 A.

¹² Usp. SV. JERONIM, *Epistola 22 (a Tristofilo)*, PL 22, 406–410.

¹³ Usp. SV. AUGUSTIN, *Sermo 51*, XV, PL 38, 346ss.

¹⁴ Usp. SV. TOMA, *Summa theologiae*, I–II, 25,2C.

¹⁵ T. SANCHEZ, *De Sancto Matrimonii Sacramento*, lib. 9, dis. 8, n. 4.

A papa Inocent XI. osudio je 2. ožujka 1679. slijedeću tvrdnju: „Bračni čin učinjen jedino zbog požude, izuzet je od svakoga grijeha pa i lakog.”¹⁶

Augustinijanizam ipak u 17. stoljeću doživljava pravi preporod. Njegov najgorljiviji pobornik bio je Jansen koji je tvrdio da je Bog stvorio brak kao lijek protiv požude pa je i seksualni čin između muža i žene opravdan zbog očuvanja partnera od bluda. Ali jer je rađanje jedini opravdani motiv seksualnog čina, lijek protiv požude je sekundaran i nije uvijek bez grijeha. Kad nedostaje motivacija rađanja treba održavati potpunu uzdržljivost.

Prenoseći jedan tekst sv. Augustina, Jansen podvlači kako izvan rađanja žena nema posebne uloge u svijetu. Muškarci bi mogli bolje od žena ispuniti sve zadatke koje ove sad ispunjavaju bilo da se radi o poslu, bilo o utjehi zbog osamljenosti.¹⁷

Što se pak tiče užitka koji prati seksualni čin za Jansena užitak ne može biti valjan motiv za izvršenje bračnog čina jer užitak ne dolazi od Boga, nego je plod požude i istočnog grijeha. Kao posljedica takvog gledanja na spolnost proizlazi da bračni čin nije dozvoljen ako je začće nemoguće zbog toga što je žena već začela ili više ne može roditi ili je neplodna. Spolnost se po ovakvom učenju na radikalnan način povezuje s istočnim grijehom pa je u njoj nemoguće naći kakvu pozitivnu odliku kao što je nemoguće u bračnom činu otkriti osobni susret. Iako priznaju vrednotu braka ovim autorima ne uspijeva bračni čin povezati s ljubavlju niti spolnost uklopiti u ljudski život.

Razloge takvog gledanja na spolnost treba tražiti u činjenici što su studije o spolnosti poduzimali većinom neženje i što je neravnoteža u odnosima između muškarca i žene priječila uspostavu dijaloga i ljubavi.¹⁸

Bilo je ipak teologa i pastoralaca koji su u spolnosti vidjeli i nešto pozitivno. S Tridentinskim saborom započinje vrijeme koje bračnom činu priznaje puninu i značenje pa stvarnost braka, uključujući i tjelesni aspekt, biva vrednovana u perspektivi sakramenta u kojem „milost usavršava naravnu ljubav”.¹⁹

U 18. stoljeću sv. Alfonso de Liguori pitanje svrhe bračnog čina uokviruje u pitanje ciljeva

braka. Motivi koji opravdavaju brak opravdavaju i bračni čin pa nije nužno tražiti neko posebno opravdanje. Sv. Alfonso govori samo dva puta o ljubavi u vezi s bračnim činom. Na pitanje da li je dozvoljeno zahtijevati ili ispuniti bračnu dužnost radi promicanja ljubavi među bračnim drugovima iako bi to predstavljalo tešku opasnost za zdravlje, odgovara potvrdno.²⁰ Zanimljivo je napomenuti da se među izloženim razlozima za dobivanje oprosta od neke zapreke za ženidbu, ljubav spominje tek iza 1780. godine. Sv. Alfonso osporava pesimističko shvaćanje braka i za njega je bračni čin po sebi dopušten i častan.

Devetnaesto je stoljeće na području seksualnog morala slijedilo učenje sv. Alfonsa. U našem stoljeću nadošla je nova kulturna i društvena situacija u kojoj čovjek živi svoju spolnost. U javnom i društvenom životu ne postoji više odvojenost spolova. Mladi imaju pravo slobodnog izbora bračnog druga. Vrijeme zaruka protegnuto je na više godina i često se brak ne sklapa s prvim zaručnikom. Muškarac, a postupno i žena, provodi većinu vremena izvan kuće uključeni u proizvodni proces koji ih otuđuje. Brak je manje stabilan i ugrožen je time što supruzi za vrijeme rada i odmora susreću brojne osobe suprotnog spola prema kojima mogu osjećati privlačnost. Da se izbjegne ta opasnost potrebno je s više volje i umijeća njegovati intimni život u braku. To naglašava i II. vatikanski sabor ističući da pri prekidu intimnog bračnog života „nerijetko može doći u opasnost i vjernost supruge i dobro djece: tada je naime u pogibelji i odgoj djece i potrebna hrabrost da se prihvati daljnji porod”.²¹

16 DENZINGER – SCHÖNMETZER, *Enchiridion symbolorum*, n. 2109.

17 C. JANSENIUS, *Pentateuchus*, Louvain. 1685. 35.

18 Usp. L. VEREECKE, *Seksualna etika posttridentinskih teologa*, u: *Svesci-Communio* 30 (1977), 34.

19 DENZINGER – SCHÖNMETZER, *nav. dj.*, n. 1799.

20 Usp. S. ALPHONSO M. DE LIGUORIO, *nav. dj.*, 1.6, t. 6, n. 900.

21 II. VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija Gaudium et spes*, 51.

U prošlim vremenima dijete je predstavljalo obogaćenje i sigurnost za obitelj. Danas pak obitelj mora ulagati obilno i dugo za školovanje i odgoj djece, a da za uzvrat ništa ne dobiva jer djeca nakon odgojne faze napuštaju roditeljsku kuću. Smanjenjem smrtnosti djece i produženjem života nameće se potreba kontrole rađanja. Moderna kontraceptivna sredstva omogućuju odvajanje sjedinjujućeg i prokreativnog smisla spolnosti i upotrebu genitalne spolnosti bez većeg rizika s obzirom na začecje. U potrošačkom društvu spolnost sve više pada pod utjecaj navika koje se stječu upotrebom dobara za široku potrošnju, odnosno postaje potrošno dobro.

Klasični marksizam smatrao je cjelokupni seksualni moral prošlosti proizvodom kapitalističke kulture. Revolucija proletarijata uključuje također i seksualnu revoluciju, a ona se ne može izvesti organskim razvojem nego isključivo rušenjem. Prvi stadij bio bi potpuno rušenje seksualnog morala buržoazije. Sovjetska boljševička revolucija odjelotvorila je ove teze i od početka dopustila rastavu braka, izvanbračne odnose pa čak i pobačaj. Kasnije je zaveden moral koji društvo kontrolira.

Neomarksizam raznih zapadnih škola nanovo proglašava potrebu seksualne revolucije i potpunog prekida s tradicijom kao uvjet za izgradnju novog društva i novog čovjeka.²²

Bilo je potrebno ovim povijesnim hodom podsjetiti kako je spolnost duboko ucijepljena u kulturu. Dužnost i poziv odgojitelja i prijatelja mladih može ispuniti samo onaj koji je svjestan kakav i koliki utjecaj imaju etičke norme jednog društva, zakoni i navike na oblikovanje spolne strukture djece i mladih, odnosno njihova vladanja.

3. Spolnost — posredovanje ljubavi

Kršćanska moralna teologija ne bi bila vjerna biblijskoj slici o čovjeku kad bi ciljeve i norme seksualne etike odijelila od ljubavi. Po Božjem stvarateljskom planu seksualne energije moraju biti oblikovane od ljubavi koja proizlazi od Boga kao dar i koja čini ljude sposobnima da se uzajamno darivaju. Ljubav obuhvaća sve težnje koje su upravljene prema ljubljenoj osobi,

ali ona traži onu srž u kojoj osoba postoji takva kakva jest.

U mladenačkoj dobi osoba sazrijeva kako u svojoj osjećajnosti, tako i u spolnosti. Osjećajna čežnja za drugim vodi k uspostavljanju odnosa s drugim. To je vrijeme gorljivih prijateljstava i divljenja. Sve su osjetne težnje donekle seksualizirane. Sazrijevanje se sastoji u uklapanju spolnosti u cjelinu osobnosti. Slabo uklopljena spolnost proživljava se u znaku potiskivanja ili popuštanja. Dobro uklopljena spolnost znači ovladavanje seksom. Tada *eros* koji osobu usmjerava k drugoj osobi, osjećajući radost susreta s njom, biva prožet od *agape* kojom se osoba dariva drugoj, koju se voli radi nje same. Tako je spolna težnja u „službi ljubavi i zajedništva: njom gospodari ljubav i ona vodi u spolnu aktivnost samo ako ta aktivnost može poprimiti izvorno značenje ljubavi”.²³

Spolna zrelost postepeno razlikuje spolne težnje od ostalih osjetnih težnji za drugim. U idealno dovršenom sazrijevanju seksualna se želja kristalizira prema jednoj osobi drugog spola, onoj koja je odabrana, koja je jedina. Ostali odnosi mogu imati svoje puno afektivno bogatstvo, a da ih seks ne prožima.²⁴

Ukoliko se ne postigne ovo razlikovanje susret s drugim može postati uzrok nemira koji onda može poticati na uzmicanje i odstojanje. U svladavanju seksa potiskuje se težnja prema drugom koja je prožeta seksom. Takvim potiskivanjem i odstojanjem osiromašuje se život odnosa pa odnosi ostaju bez osjećajnih veza i hladni.

Dozrijevanje spolnosti povezano je dakle s uspostavljanjem odnosa s drugim. Čovjek po svojoj dubokoj naravi traži odnos s drugim u uzajamnoj ljubavi. Ta ljubav nije važna samo za osobe koje vode normalan seksualni život, nego je bitna u bilo kojem staležu koji osoba živi. Spolni odnos je važan za ljubav, ali nije bitan u strogom smislu riječi jer ljubav traži i nalazi izraze koji su u određenim okolnostima života mogući i prikladni.

²² Usp. B. HÄRING, *nav. cl.*, 1001.

²³ P. MONTAIGNE, *nav. cl.*, 107.

²⁴ Usp. *Ibid.*, 107–108.

U svim staležima života spolnost je zdrava ako je integrirana u ljubav. Ali brak je najizvornija zajednica uzajamne ljubavi koja je po svojoj naravi plodna. II. vatikanski sabor ne govori o bračnoj ljubavi kao o prvotnoj svrsi braka, a o rađanju i odgoju djece kao drugotnoj. Saborske formulacije upućuju na zaključak da je bračna ljubav najnaravniji i najjementniji oblik ljubavi u kojoj supruzi otkrivaju svoju roditeljsku ulogu kao najuzvišenije zvanje koje proizlazi iz ljubavi i k njjoj vodi.^{2 5}

Činjenica da je Krist živio celibat i proglašio ga mogućim i časnim kad je izabran i življen radi kraljevstva Božjeg ne umanjuje dostojanstvo braka, nego upotpunjava Objavu gledom na spolnost. Čovjek nije osuđen na brak niti je osuđen da se osjeća frustriranim ako se ne oženi. Svoj uzvišeni poziv osobe i učenika Kristova može živjeti u punini i onda kad se, prihvaćivši karizmu celibata, odriče svake spolne aktivnosti. U Bibliji celibat nije opravdan i motiviran omalovažavanjem ženidbe. Čovjek nije rob spolnosti. Duhovni čovjek nema potrebe potiskivati spolnost. On je prihvaća u njezinoj originalnoj vrijednosti koja proizlazi od Stvoritelja i snagom Kristova otkupljenja spreman je boriti se protiv sebičnosti koja dezintegrira spolnost. Samo onaj koji slobodno i autentično živi celibat spreman je potpuno se posvetiti onima koji su najpotrebniji nježne ljubavi i kojima je takva ljubav uskraćena.^{2 6}

Ništa ljude ne čini sretnijima i slobodnijima kao prava ljubav. Seksualnost je integrirana i postiže kvalitet slobode kad nalazi svoj smisao i svoju svrhu u ljubavi. Seks je opravdan čak, štoviše, posvećen kad vodi k ljubavi. Ljubav nije neki sporedni efekt seksa, nego je seks jedan od načina kojim se ostvaruje ljubav. Seks i eros trebaju biti prožeti onom ljubavlju koja zna poštivati osobnost i slobodu drugoga, koja nije sebična ni prisvajalačka nego poklanjalačka.

Grijeh ugrožava ovu integraciju. Spolni nagon, ako je prepušten sam sebi, svodi se na puku tjelesnost i nastoji zagospodariti drugim, tražeći pritom osobno zadovoljenje. Potrebno je da osoba učini temeljno opredjeljenje po kojem će se otvoriti snazi božanske milosti koja može spolnost usmjeriti u pravcu ljubavi. Potreba takve preobrazbe seksa najočitija je u slu-

čaju kad se seksualnost pretvori u potrošnu robu u kojoj se seksualni potrošač odriče svog vlastitog lica i ide k drugom ne kao k osobi nego kao instrumentu. Takva spolnost ne izlazi iz zatvora sebičnosti.

Pitanje užitka koji prati spolni odnos u moralnoj teologiji sve do najnovijeg vremena zauzimalo je veliki prostor. U Bibliji nema ni traga o grešnosti tog užitka. Ima međutim različitih upozorenja protiv traženja užitka u neurednoj spolnosti. Manihejci i gnosticisti gradili su svoj pogled na spolnost i osudu užitka oslanjajući se na taj nered. Odricanje je dobro ako je u službi ljubavi, ali ako se sa sumnjom ili prezirom gleda na Božje darove, onda žrtva postaje gorka. Činjenica je da je ljubav u kontekstu spolnosti uzimala što je više rastao strah od seksualnog užitka. Neki su moralisti govorili o bračnom činu isključivo kao o bračnom dugu, zaboravivši radost ljubavi. A kad su govorili o bračnoj ljubavi lišili su je radosti uživanja. II. vatikanski sabor priznaje da je bračni čin izvor radosti, ali radosti koja je sjedinjena s radošću ljubavi koja dostiže svoju puninu u uzajamnom darivanju.^{2 7}

Iz svega iznesenog dade se zaključiti kako je „spolnost temeljna sastojnica osobnosti, njezin način bivanja, očitovanja, ophođenja s drugima, osjećanja, izražavanja i življenja ljudske ljubavi. Zbog toga je spolnost sastavni dio razvitka osobnosti i njezina odgojnog procesa”.^{2 8}

II. SPOLNOST I CELIBAT

Tajna saveza ljubavi između Krista i Crkve simbolizirana je u dva staleža koji se uzajamno dopunjuju: ženidbi i celibatu. U plodnosti ženidbe odsijeva obilje milosti koju Crkva posjeduje i dijeli, a u čistoći celibata zrcali se čistoća od svake ljage kojom je Krist Crkvu uresio. Zadnja svrha i ženidbe i celibata jest živjeti krš-

²⁵ Usp. II. VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija Gaudium et spes*, 50.

²⁶ Usp. B. HÁRING, *nav. cl.*, 995.

²⁷ Usp. II. VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija Gaudium et spes*, 49.

²⁸ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *nav. dj.*, br. 4.

ćansku ljubav svjedočeći prisutnost kraljevstva Božjeg i nadu budućih stvari.

Možda nigdje kao u spolnoj dimenziji celibat radi kraljevstva Božjeg ne otkriva da li se živi kao dragocjeni dar Stvoriteljev ili pak kao zapreka i teret.

Na odnos celibata i spolnosti uvelike utječu teološka i antropološka gledišta. Ako seks biva predstavljen kao nešto negativno i degradirajuće, odricanje od braka ne može biti žrtva koja se velikodušno prinosi. S druge strane, celibat ne može biti kršćansko svjedočenje ako ga se uzvisuje potcjenjujući ženidbu i spolnost.

U kulturi u kojoj seks zauzima jedno od prvih mjesta na ljestvici vrijednosti celibatarac teže pronalazi svoj identitet. Nerealna očekivanja od seksa nanose veliku štetu stabilnosti braka. Jedan od uzroka tolikih neuspjeha u braku u našoj zapadnoj kulturi sigurno je i preveliko očekivanje od spolnog zadovoljenja. Puno su realnija i veća očekivanja koja proizlaze iz braka kao zajednice ljubavi i puta spasenja.

Pogrešno je spolnost promatrati samo kao biološku stvarnost, lišivši je njezine afektivne dimenzije. U takvoj optici celibat je stanje koje se protivi spolnosti. Iako celibat uključuje odricanje od spolne aktivnosti, on nije nijekanje spolnosti. Naprotiv, on izražava jedan način življenja spolnosti težeći tome da se sav afektivni spolni dinamizam stavi u službu kraljevstva Božjeg.²⁹

Temelj celibata nije odricanje nego zauzimanje za određeni ideal razvijanjem sposobnosti ljubavi. Ta se sposobnost duguje generacijama bračnih drugova i roditelja koji su stvorili zalihu ljubavi iz koje crpe životnu snagu i bračni drugovi i celibatarci. Ljepota uzajamne privlačnosti među muškarcima i ženama u plemenitoj ljubavi i poštivanju pomaže u rastu ljubavi prema Kristu, a preko njega i prema ljudima. Treba razlikovati između voljeti i zaljubiti se. Celibatarac slijedi Kristov primjer i prvenstvo daje onima u koje se redovito nitko ne zaljubljuje. Ali ta prednost ne traži odricanje od onih golemih energija uredne ljubavi koja se hrani kompletnošću muškarca i žene. U urednoj ljubavi pažnja se nikada ne upravlja prvenstveno na seks, a tek onda na osobu. Zreo celibatarac gleda osobu u svim njezinim vlastitostima i poš-

tiva je radi Boga. I a osoba, istina, nije apstraktan pojam, nego muškarac ili žena i u svom pristupu koji je otvoren poštuje i tuđu i vlastitu unutarnju slobodu kojom se voli bez straha i želje za posjedovanjem. To je sloboda za Gospodina.

Nije nemoguće da u određenim momentima svoga života celibatarac osjeti mogućnost zaljublivanja u osobu drugog spola pa čak i mogućnost braka. Ali onaj koji se trudi da svoje zvanje živi u vjernosti savezu koji je slobodno izabrao, uspjeh će takve misli podrediti preuzetoj samoobvezi.

Celibatarac koji se brine da se ne zaljubi, brine se još više da razvije vlastitu sposobnost da voli i bude prijatelj jer je to najbolja zaštita vlastitog poziva na celibat. U ljubavi koju razvija isključena je na najradikalniji način svaka želja za posjedovanjem. Zreo celibatarac nije slijep pred unutarnjom i vanjskom ljepotom osoba koje susreće. Zna da diviti se i voljeti jedan cvijet ne znači ubrati ga i pomirisati. On je u stanju da mu se divi i cijeni ga bez trganja.

Voljeti prijateljski osobe drugog spola za celibatarca znači voljeti ih u poštivanju odnosa saveza u kojem žive ili se za nj pripremaju. On će prihvaćati samo ono prijateljstvo koje ne ugrožava ni njegovu vlastitu unutarnju slobodu ni slobodu drugoga da vjerno živi svoj odnos saveza.³⁰ Tko želi sačuvati tu slobodu imat će jasne kriterije u odabiranju prijatelja, zabava, štiva i korištenja mass-medija. Svaki je kršćanin pozvan da teži prema savršenoj čistoći u vlastitom staležu. Celibat življen na znakovit način i ispravno motiviran ne postiže automatski savršenu čistoću. To je ideal kojemu treba težiti cijeli život. Na tom se putu susreću mnoge poteškoće i doživljavaju veće ili manje krize, ali ne treba gubiti hrabrost. Ima žena i muževa koji svoj celibatarni poziv žive autentično, a nerijetko se susreću s velikim poteškoćama da sačuvaju svoju čistoću. Drugi pak, kojima manjka zanos i potpuno predanje svom idealu, nemaju te poteškoće jer ne osjećaju u tolikoj mjeri privlačnost drugog spola. No pomanjkanje ideala i sposobnosti da vole drugoga urednom

29 Usp. P. MONTAIGNE, *nav. dj.*, 660.

30 Usp. B. HÄRING, *nav. dj.*, 660.

ljubavlju obično otkriva celibat koji nije ostvaren.

Kao i svaka druga osoba, tako i celibatarac mora naučiti razlikovati što stvarno znače njegovi spolni impulsi: da li su izraz sebičnosti ili pak posljedica psihičke ili organske napetosti. Razvijati i jačati sposobnosti samokontrole, usmjeravati postojeće energije prema većoj aktivnosti i apostolatu znači oplemenjivati spolne porive. Da se stvori zdravo ozračje za rast i napredovanje potrebno je osloboditi se pretjerane skrupuloznosti i kompleksa grijeha.

Što celibatarac bude autentičnije živio svoje zvanje lakše će nadvladati napasti i ispraviti pogreške i svoje spolne impulse usmjeriti k onim težnjama koje neće biti opterećene sebičnošću.³¹

Crkva je uvijek vjerovala u superiornost celibata u odnosu na ženidbu, ali tu superiornost nije shvaćala u smislu da bi spolna uzdržljivost bila bolja od spolne aktivnosti, da bi poziv na celibat bio važniji od bračnog poziva, da bi celibatarci bili savršeniji od oženjenih. Ona time ne donosi sud, ona naviješta svijet koji će se ostvariti na isteku povijesti kada se više neće ženiti ni udavati kako kaže Gospodin (Mt 22,30). Spolnost se više neće živjeti: do tada će njen smisao već biti ostvaren, ljubav će biti savršena. U tom smislu „celibat i djevičanstvo nadilaze vrijeme: oni predstavljaju konačno čovječje stanje prema kome kreću svi životni pozivi”.³²

III. GRIJESI PROTIV ČISTOĆE

Prigovara se moralistima prošlih stoljeća da su stavljali velik i neproporcionalan naglasak na grijeh protiv čistoće. Čak i to da su oni koji su inače bili blagi na drugim moralnim područjima na području čistoće bili upravo prestrogi. Možda im se veći prigovor može uputiti zbog toga što su preveć isticali norme i zabrane, a premalo obrazlagali smisao spolnosti i čistoću kao vrednotu. Činjenica je da je spolnost uvijek tvorila najdelikatnije područje u naučavanju osobito u vremenu poslije Tridentskog sabora. Kao primjer može se uzeti moralno načelo o neznatnosti materije, poznatije po latinskoj verziji „*parvitas materiae*”. Po tom načelu kad se radi o neznatnoj materiji radi se o lakom grijehu. To

se načelo općenito priznavalo pa su ga neki moralisti branili i na području seksualnog morala. Većina moralista bila je ipak protiv primjene ovog načela u seksualnoj stvarnosti. Isusovački general Claudio Acquaviva zabranio je 1612. godine svim isusovcima, pod prijetnjom ekskomunikacije i uklanjanja sa svake službe naučavanja, učenje po kojem bi se na području seksualnih grijeha ikada mogla dopustiti „*parvitas materiae*”.

Grijehe protiv čistoće treba tretirati jednakom mjerom i ozbiljnošću kao i sve druge grijeha. Ni na jednom području kršćanin ne bi smio misliti da može prekršiti Božju zapovijed do neke mjere i da samo preko te mjere zapovijed počinje obvezivati. Ali, ako se prizna, koliko god da je svaki grijeh ozbiljan i težak, da su neki grijesi ipak više ili manje teški, onda se to načelo treba jednako primjenjivati na svim područjima pa i onom seksualnog morala.³³

Praktično je nemoguće razmišljati o tjelesnim stvarnostima, pa tako i o seksualnosti, bez imalo mašte. Moralni problem je ovaj: kako maštu sačuvati u službi zdravog razmišljanja i urednih želja u materiji spolnosti? Odgajanje mašte nije lak zadatak. Potiskivanje je opasan put jer u većini slučajeva dovodi do opterećenosti nečistim mislima ili do kompleksa grijeha. Takva borba proguta najdragocjenije i najbolje energije. Pozitivni seksualni odgoj, koji podrazumijeva oprezan govor o ulozi mašte, pruža korisne smjernice za očuvanje mašte za slobodu i stvaralaštvo. Osnovni kriterij jest da je mašta na području spolnosti zdrava ako vodi k zdravoj spolnosti. Mašta međutim postaje bolesna ako se pretvori u sanjarenje otvorenih očiju i gubljenje dragocjenog vremena i energije. Takva mašta degradira spolnost.

Mašta postaje grešna ne samo onda kad se pretvara u programiranje grešnog vladanja nego također i onda kad slabi unutarnji otpor prema zlu. Ona može postati glavnim razlogom uznemirenosti i neotpornosti grešnim željama. U tom smislu treba shvatiti Kristovo upozorenje:

31 Usp. *Ibid.*, 662.

32 P. MONTAIGNE, *nav. cl.*, 118.

33 Usp. B. HÁRING, *nav. dj.*, 663.

„A ja vam kažem da je svaki koji s požudom pogleda ženu već – u svom srcu – s njom učinio preljub“ (Mt 5,28).

Cijela židovska tradicija, a naročito Novi zavjet osuđuje preljub kao jedan od najtežih grijeha jer njime biva potpuno izdana bračna ljubav i vjernost. S preljubom je izjednačen i blud s osobom ili od strane osobe koja se slobodno posvetila celibatu, odnosno djevičantvu radi kraljevstva Božjega. Kršćanska je tradicija taj blud smatrala svetogrđnim. U svim kulturama zabranjen je incest, tj. seksualna zloupotreba među članovima iste obitelji. Taj se grijeh protivi ne samo smislu spolnosti nego i duhu obitelji. Silovanje je potpuna perverzija smisla spolnosti i težak grijeh protiv slobode i časti druge osobe.

Tradicionalna moralna teologija nazivala je bludnošću svaki spolni odnos među neoženjenim osobama suprotnog spola. Neki moderni moralisti ne mogu se složiti s upotrebom jedne iste etikete bludnosti za tako različite stvarnosti kao što su: prostitucija, konkubinac, spolni promiskuitet, razni stupnjevi predbračnih odnosa.³⁴

Pri moralnom vrednovanju bludnosti uvijek se posebna pažnja poklanja povezanosti bluda i sablazni, odnosno sudjelovanja u grijehu drugoga

Predbračna čistoća u suvremenoj kulturi treba da bude vrednovana u sklopu životnih okolnosti koje su se naglo promijenile, ali njezin smisao i vrijednost ostaju trajne. U našem vremenu dva spola rastu zajedno kako za vrijeme škole, tako i u slobodnom vremenu. Mladi sami biraju budućeg bračnog druga i taj izbor žele učiniti nakon dobrog poznavanja. Njihovo susretanje i zajednički boravak u perspektivi budućeg braka prožeto je spolnošću. Što se više približuju braku, to više osjećaju potrebu da vlastite osjećaje izraze bliskim tjelesnim dodirima. Da bi njihovi susreti služili obostranom rastu u ljubavi traži se visok stupanj motivacije i samodiscipline. Zloupotreba spolnosti protiv ljubavi započinje onog časa kad se njihova uzbuđenja počinju spuštati na razinu čisto erotskih osjećaja i doživljavanja zbog čega u dubini duše počinju trpjeti. Svako „libidinozno uzbuđenje jest sirena za uzbunu koja precizno upozorava na dopuštenu granicu preko koje se

ne smije prelaziti, a da se ne povrijedi čistoća, odnosno ljubav“.³⁵

Čistoća nije kočnica u odgoju mlade osobe. Ona ne znači borbu protiv vlastite spolnosti, nego smišljeno i ozbiljno udaljšavanje od zloupotrebe spolnosti. „Graditi brak na čistoći mladenačke dobi znači graditi na čvrstom temelju. Čista mladost daje jamstvo za vjernost, za neopozivu ljubav, za poštovanje dostojanstva bračnog druga.“³⁶

Činjenica je da se usprkos senzacionalnim vijestima o rezultatima seksualne revolucije i danas jedan dio mladih želi uzdržati od intimnih spolnih odnosa do sklapanja ženidbe. Ali jedan izvjestan broj njih dopušta čine koji se jednim imenom zovu „petting“ u kojima se uzbuđenje namjerno izaziva. Tradicionalna moralna teologija takvu je praksu smatrala neprihvatljivom jer je nježnost očitovanja osjećaja poštivajući drugu osobu dok „petting“ drugu osobu odviše lako upotrijebi za vlastito zadovoljšavanje.

Mladi koji ističu svoje pravo na intimne spolne odnose prije sklapanja braka opravdavaju to time što to pravo ne proizlazi iz jedne ceremonije, nego iz čvrste namjere i spremnosti da se jedno drugomu neopozivo preda. Iskustvo je međutim pokazalo da su mnoge djevojke, koje su povjerovala tom „čvrstom“ obećanju, ostale razočarane. Naime isti mladić koji je pri insistiranju na ostvarenju svoga cilja neprestano ponavljao kako se njih dvoje već osjećaju kao muž i žena, nakon što je postigao cilj govorio je malo drukčije, to jest da je voli jako, ali da je ne kani oženiti.

U predbračnim spolnim odnosima nedostaje ne samo neopozivi savez nego i zajedništvo života i zaštita koju jamči društvena zajednica. U samom spolnom odnosu u kojem se želi spolno zajedništvo bez prihvaćanja vlastitog partnera za budućeg oca ili majku vlastite djece manjka jedan bitan elemenat. Seksualnost shvaćena u svjetlu Božjeg nauma s čovjekom

³⁴ Usp. *Ibid.*, 666.

³⁵ I. FUČEK, *Spolnost u službi ljubavi*, u: *Obnovljeni život* 2(1976)136.

³⁶ F. KUCHARIĆ, „*Kako je lijep čist narastaj*“, Zagreb, 1985, 33.

„usmjerena je i osmišljena da u zakonitom braku, i samo u zakonitom braku, bude blagoslovljeni izraz potpunog sebedarja osobe osobi u ljubavi i poštivanju smisla ljubavi, a to je očinstvo i majčinstvo”.³⁷

Činjenica je da je ne samo Katolička crkva nego i druge kršćanske crkve jednoglasno naučavala da je upotreba spolne i genitalne sposobnosti dopuštena samo unutar braka. Ta se norma nikada nije mijenjala niti stavljala pod znak pitanja.

Deklaracija „*Persona humana*” o nekim pitanjima seksualnog morala koju je 29. prosinca 1975. godine izdala Sveta kongregacija za nauk vjere potvrđuje tradicionalnu nauku Crkve. Želeći odgovoriti onima koji brane pravo na spolne odnose prije braka barem ondje gdje postoji čvrsta spremnost na vjenčanje, motivirajući to bračnom privrženosti i bliskosti radi očuvanja ljubavi, deklaracija jasno ističe: „Koliko god bila čvrsta odluka onih što se preuranjeno upuštaju u takve odnose, ipak je istina da oni ni pošto nisu kadri u punoj iskrenosti i vjernosti osigurati međusobno odnos muškarca i žene, a još manje mogu ga zaštititi od pristrane površnosti i hirova.”³⁸

Treba biti realan pa misliti što bi se dogodilo kad bi vrhovni crkveni autoritet naučavao da je za dopuštenost spolnih odnosa dovoljno da se dvije osobe dobro poznaju, da su dostatno zrele i čvrsto spremne stupiti u brak. Za mlade bi bila velika napast da drže da je to upravo njihov slučaj, čak i u prvoj fazi njihova upoznavanja i privlačnosti.

Već je iz samog imena očividno da samozadovoljavanje izlazi iz okvira ljubavi i u središte postavlja osjetno zadovoljenje. To je obožavanje svoga tijela, svoje požude, zaljubljenost u sama sebe. Time ono postaje gruba izolacija spolnosti jer je spolni čin po sebi zajednički čin dvaju partnera.

Sklonost mladog čovjeka prema slabosti samozadovoljavanja treba ispravljati veoma delikatno kako bi se s jedne strane izbjegla navika, a s druge strane otklonilo pretjerivanje. Takvo ispravljavanje valja izvoditi na način da se u dotičnomu ne izazovu štetna i neprirodna potiskivanja koja bi kasnije mogla proizvesti veće štete na području spolnog života. Na pedagoškom

planu treba uvijek ustrajno naglašavati mogućnost uspjeha u perspektivi „velikodušnosti, ljudskog dostojanstva, uravnoteženosti, ljepote mladenaštva, zdravog spremanja za životne zadatke, zrelosti te ispravnog gledanja na cjelinu ljudske osobe, na njene duševne i tjelesne funkcije”.³⁹

Moralna teologija jasno razlikuje osobe koje su orijentirane isključivo homoseksualno od onih koje, s dobrom voljom, mogu postupno razviti sposobnost heteroseksualnosti. Cijela kršćanska tradicija držala je da osobe koje imaju jaku homoseksualnu tendenciju nisu prikladne za brak i morale bi se odreći svake genitalne aktivnosti. Za osobe koje nemaju 30 godina postoji veliki izgled da ozdrave ako se jako motiviraju i nađu sposobnog liječnika.

Kršćanski postupak prema homoseksualcima mora biti nadahnut postupcima božanskog liječnika i milosrdnog Samaritanca. Ali istom ljubavlju kojom se njima pristupa treba trazobličiti teorije koje opravdavaju njihove nastrotnosti na osnovu pogrešnog smisla spolnosti. Kršćanski kriterij ostaje uvijek jedan i isti: Bog je stvorio muško i žensko na svoju sliku i priliku.⁴⁰

ZAKLJUČAK

Objava nam pruža temeljne istine s obzirom na tijelo i ljudsku spolnost. I tijelo i spolnost su djelo Stvoriteljevo i zato su neizmjerne vrijednosti. Čitav čovjek, uključivši i spolnost, opterećen je grijehom, ali bi bilo suprotno Objavi držati spolnost mjestom grijeha. Ako se čovjek otuđi od Boga, onda se to odražava ne samo na njegove odnose sa samim sobom i s drugim ljudima nego i na njegovu spolnost. Ona se može pretvoriti u otvoreni egoizam. Ali odlučujuću riječ nema grijeh, nego milost ako se prihvati vjerom. Katolička je crkva pod vodstvom Učiteljstva sačuvala kroz sve vjekove bit biblijskog

³⁷ *Ibid.*, 32.

³⁸ SVETA KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, 29. XII 1975, br. 7., KS, Dokumenti 47, Zagreb 1976.

³⁹ I. FUČEK, *nav. čl.*, 141.

⁴⁰ Usp. B. HÄRING, *nav. dj.*, 679.

poimanja spolnosti premda je utjecaj raznih kultura i filozofija učinio da se u nekim vremenima spolnosti pristupalo kao nečem negativnom i neugodnom. Gledišta nekih crkvenih otaca i teologa danas izgledaju neshvatljiva i čudna, ali ih treba promatrati u duhu onog vremena i kulture.

Suvremena moralna teologija treba na području spolnosti koristiti saznanja i rezultate antropologije, dubinske psihologije i komparativnih znanosti. U mnoštvu idola i ideologija koji karakteriziraju naše vrijeme treba izgrađivati smisao za izbor pravih vrednota. Osobito treba biti oprezan prema neomarksističkim idejama koje opravdavaju seksualnu revoluciju. Čovjek nije dužan izjednačiti svoj moralni život s ekonomskim procesima, nego mora transformirati cjelovitost života, uključivši i ekonomske procese, da bi ostao vjeran sam sebi i Božjem planu s čovjekom.

Kolikogod je jasno da je spolnost u današnje vrijeme degradirana i njezin smisao osiromašen, ne treba zanemariti ulogu elitnih društvenih i religioznih grupa koje žele produbiti pravi smisao spolnosti i unaprijediti seksualnu kulturu koja bi bila dostojna da se nazove kršćanskom.

Ništa nije neuspješnije nego govoriti o spol-

nosti počevši od normi i zabrana. Norme i zabrane nikome ne pomažu ako im se ne upozna smisao i značenje, ponajmanje mladima. Ima nekih normi koje su temeljne i koje se ne mijenjaju. Sve do danas čitavo kršćanstvo naučavalo je da je upotreba spolnosti dopuštena samo unutar braka. Krist osim preljuba osuđuje i svako popuštanje neurednim željama. U bilo kojem problemu s obzirom na spolnost nužno je znati razlikovati norme od postpunog sazrijevanja za potpuno ostvarenje čistoće.

S obzirom na čistoću prije braka uvijek je bilo naučavano da zaručnicima nisu dozvoljeni intimni spolni odnosi jer u takvim odnosima manjka zajedništvo života, neopozivi savez, odgovornost prema društvu, što sve daje puno dostojanstvo spolnom odnosu.

Seksualnost nije mrtvi jezik koji bi izražavao stvari koje su bile, nego živi jezik koji sa svakom novom generacijom želi biti nov i suvremen.

U odgajanju mladih za zdravu i zrelu spolnost veliku važnost ima i to kako se odgojitelj postavlja prema tim stvarnostima. On bi trebao u sebi utjeloviti mir i afektivnu zrelost kojima će sasvim prirodno i bez kompleksa znati govoriti o spolnosti kao vrednoti i njezinu pravom smislu i značenju.